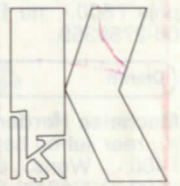

Woensdag
8 november
2000

Theater & Muziek
Beeldende kunst

▲ De Vismarkt tussen 1920 en 1930.

Foto: John Stoel

▲ De Vismarkt hedentendage.

Foto: Anne Marie Kamp

Gids voert langs 29 stadgezichten van Ploeg-schilder Johan Dijkstra

Schilderijenwandeling door Stad

De Russische componist Moessorgsky componeerde zijn 'schilderijen tentoonstelling'. De (Oost)-Groninger Elze ter Harkel schreef zijn 'schilderijenwandeling'. Hem inspireerde daarbij de schilder Johan Dijkstra, een van de oprichters van de Vereniging Kunstkring De Ploeg. Een stadwandeling langs 29 schilderijen van toen en foto's van nu.

het raam van zijn woonhuis Spilsluizen en omgeving diverse keren schilderde, etste of tekende.

In de beginjaren hield Dijkstra zich in leven met reclame- en boekillustraties en verluchtigde talloze schoolboeken van uitgeverij J.B. Wolters. In zijn schilderkunst liet hij zich beïnvloeden door Vincent van Gogh, maar vanaf het midden van de jaren twintig ging hij veel experimenteren met kleuren en materialen. Die werken gelden dan ook als de beste uit zijn oeuvre, kenmerkend voor zijn expressionistische periode. Wilde, flamboyante kleuren. De periode daarna belandde hij in rustiger vaarwater en schilderde hij meer wat hij zag en minder wat hij voelde bij wat hij zag. Zijn beste schilderijen zijn ook voor de oorlog gemaakt.

De wandeling in zijn boekje begint op het viaduct van de Hereweg waar Dijkstra een bedrijvig sporeemplacement schilderde. Via het Emma-plein (een schitterend olieverf uit 1925), de Ubbo Emmiusingel en de Vismarkt belandt Dijkstra bij de Martinitoren die hij met het stadhuis bij avond aquarelleert (1925).

Johan Dijkstra (1896-1978) was een self-made man. Zijn vader, een knap decoratieschilder, werd een jaar na zijn geboorte opgenomen in een krankzinnigengesticht en stierf daar in 1907. Zijn moeder moest alleen de eindjes aan elkaar knopen en verdiende de kost als naaister.

Door **Cees Stolk**

Hoewel Johan Dijkstra doorgaat voor de schilder van het door ruilverkaveling en industrie verdwijnende Groninger platteland bevat zijn oeuvre ook veel stadsgezichten. Niet verwonderlijk, want de schilder woonde zijn leven lang in de stad.

Dijkstra's loopbaan als kunstenaar begon met vallen en opstaan. Via de ULO en de driejarige HBS waar hij amper zesjes op zijn eindlijst haalde maar een negen scoorde voor handtekenen, liet hij zich inschrijven als leerling van Academie Minerva. Oom Ties, de zeeman, werd na de dood van zijn vader zijn inspirerende voogd maar het geluk was slechts van korte duur. In 1918 verging hij met zijn vrachtschip bij New Foundland. Dijkstra's liefde voor schepen en water erfde hij dus van zijn 'tweede vader'. zo biechtte hij later op, maar ook diens broer, een beurtschipper uit Garnwerd, bracht hem de liefde voor het Reitdiep en het Noordgroningse land bij. Dijkstra zeilde vaak met zijn oudoom van Stad naar Garnwerd en schetste er lustig op los.

Vooraf het Blauwbörgje, een boerenerf even buiten de stad aan het Reitdiep inspireerde de kunstenaar. 't Blauwbörgje is niet meer, zoals uit het boekje van Ter Harkel blijkt. Op de plek staat nu het padvindersgebouw De Blauwe Borg. De

▲ Zelfportret van Johan Dijkstra (1928). Foto: John Stael

restanten van het witte boerderijtje zijn in 1960 geruimd, de hoge wilgen gekapt. Dijkstra schreef daar ooit over: 'Als ik aan 't Blauwbörgje denk, zie ik bloeiende hagedoorn en fluitekruid, ik hoor weer de noordenwind door het dichte struikgewas van de haag iepen die dwars door de dijk zijn gegroeid. Ik zie de geweldige wilgen die zo beschermend over het oude witte huisje hangen en de grote linde bij het hek.'

Boerenleven

Hier spreekt de romanticus die hij eerst niet was, maar later werd. De schilder van een natuur en een boerenleven dat zienderogen wegwijnde. 'Ik zie nog het weelderige uitzicht over de weilanden, geel van de paardebloemen in het voorjaar, rood van de zuring in de zomer, ik ruik nog de geur van hooi.'

Op academie Minerva trof Dijkstra later zijn kameraden van De Ploeg. Met onder andere Jan Wiegers en Jan Altink richtte hij in 1918 de Vereniging Groninger Kunstkring De Ploeg op. Jan Altink was de bedenker van die naam en lichtte die keus later als volgt toe: „Omdat er in Groningen niet zoveel te doen was op kunstgebied dacht ik aan ontginnen en dus aan ploegen.”

Dijkstra huwde in 1922 Marie van Veen, een boerendochter uit Hefswal bij Uithuizermeeden, die hij op Academie Minerva had leren kennen en betrokken met haar de bovenverdieping van een pand aan Spilsluizen waar zij hun hele leven bleven wonen. Niet verwonderlijk dat hij vanuit

Lantaarns

De Spilsluizen zien er nu minder boomrijk uit en de Boteringebrug mist de 'barokke' lantaarns en de karakteristieke ijzeren bogen. Zo is Dijkstra's wandeling langs stadsschilderijen ook een spiegel naar het heden en blijkt hoeveel verdwenen en/of veranderd is. Niet verdwenen is de serene rust vanaf het paviljoen in het Noorderplantsoen. Dijkstra tekende met potlood en krijt een Parijs terrasje dat niet misstaat in de Tuilerien bij het Louvre. De Noorderstationsstraat is niet meer zoals hij was, met een trammetje en rails en iepen langs zij. De tuin van het Prinsenhof nog wel en het Werkmanhuis in de Speldemakersgang ook.

Dijkstra's wandeling eindigt twee kilometer ten noorden van de stad, aan het Reitdiep waar veel schilders van De Ploeg en plein air schilderden: 't Blauwbörgje. „'t Blauwbörgje was ons openluchtatelier, we schilderden er winter en zomer, zelfs bij strenge vorst vonden we altijd nog wel een beschut hoekje, je hoefde maar een paar passen te doen of je alleen maar om te draaien om weer een ander aspect te ontdekken.”

De wandelgids van Elze ter Harkel is niet alleen een eerbewijs aan Dijkstra's kunnen, maar ook een aansporing voor bestuurders en politici om zoals Kees van der Ploeg, voorzitter van de Stichting Johan Dijkstra, in het voorwoord schrijft, 'in zijn geest behoedzaam met stad en landschap om te gaan'.

Het boekje van Elze ter Harkel 'Johan Dijkstra (1896-1978), schilder van Stad en Ommeland, een route door de stad Groningen' is een uitgave van de Stichting Johan Dijkstra en is in de boekhandel verkrijgbaar voor fl.19,50. In voorbereiding zijn routes langs Dijkstra's schilderijen van het Reitdiep en het Groninger platteland.

▲ De Grote Markt in 1925 en de Grote Markt in 2000.

Foto's: John Stael en Anne Marie Kamp